

Daniela Dahn

1949'da Berlin'de doğdu; Leipzig'de gazetecilik eğitimi aldı; ardından televizyon muhabiri oldu. 1981'de o işi bıraktığından beri serbest yazar olarak yaşamını sürdürüyor. "Demokratik Atılım"ın kurucu üyesi, 1991'den itibaren PEN üyesi. ABD'de konuk olarak pek çok ders vermişliği var.

Yayınlanmış kitaplarından bazıları şunlar: "Spitzenzeit" (1983 [Doruk Dönem]), "Prenzlauerberg-Tour" (1987 ["Prenzlauerberg Gezisi"]), "Wir bleiben hier oder wem gehört der Osten" (rororo aktüell 13423 [Biz buradayız ya da Doğu kimin?]), "Vertreibung ins Paradies" (rororo Aktüell essay 22379 [Cennete Sürgün]).

Yordam Kitap: 20 ✦ *Batı Diye Diye* (Westwärts und niht vergessen, Rowohlt, 1997)
Daniela Dahn ✦ ISBN-978-9944-122-06-1 ✦ *Çeviren*: Yılmaz Onay
Kitap Editörü: Yeşim Dinçer ✦ *Düzeltilme*: Mehmet Tayak
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ✦ *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Mayıs 2007 ✦ *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan
© Yordam Kitap, 2007 (Bu kitabın yayın hakları Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır)

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Çağaloğlu 34110 İstanbul

T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Ayhan Matbaası**

Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi

5. Cadde No: 47 Bağcılar-İstanbul

Tel: 0212 629 01 65

BATI DİYE DİYE

Daniela Dahn

Almancadan Çeviren
Yılmaz Onay

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ	7
HARİKA YENİ DURUMA KARŞI DOĞU İNADI	
<i>Giriş Diyalogu</i>	13
VE HER GÜN KORU KENDİNİ	
<i>Yazar Olarak Rahatsızlığım</i>	19
İYİ'NİN SIRADAN'LIĞI	
<i>Bir Antifaşist Olarak Rahatsızlığım</i>	43
MASALARDA BAŞKA TÜRLÜ OKUNDU	
<i>Solcu Olarak Rahatsızlığım</i>	81
BATI KIRMIZI GÖRÜYOR, DOĞU SİYAH	
<i>Demokratik Alman Cumhuriyeti Yurttaşı Olmanın Rahatsızlığı</i>	125
ANNE ADINA VE KIZ ADINA	
<i>Kadın Olarak Rahatsızlığım</i>	161
CENNETE SÜRGÜN	
<i>Yeni Federal Yurttaş Olarak Rahatsızlığım</i>	175
YURTTAŞ OLARAK RAHATLIĞIM	
<i>Monolog Bir Bitiş</i>	213
KAYNAKLAR	221

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Daniela Dahn 22 Kasım 2003'te Berlin'de okuma yaparken, okuduğu parçalar hemen dikkatimi çekmişti. Tanıştık. Daha önce Türkiye'de de davetli olarak bulunduğunu öğrendim. Benim için en ilginç kitabı, elinizdeki *Batı Diye Diye* adıyla çevirisini sunduğum *Westwärts und nicht vergessen* olmuştu. Kitabın dilimize kazandırılmasının çok iyi olacağını düşündüm. Çünkü başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist yönetimlerin, birbiri ardınca “kendi içlerine” yıkılışlarını sağladıktan sonra insanlık tarihinin bu trajik yalpalamasını düğün bayram ederek izleyen ve izleten “Batı”yla bir hesaplaşma şarttı ve bu kitap da işte tam bunu yapıyordu. Üstelik yazarı, daha önce Demokratik Almanya'da Batının o pek sevdiği “muhalif”lerdendi. Ne var ki, Batının isteğinin aksine, bu yazarın muhalefeti, Demokratik Almanya'nın sosyalist olmasına karşı değil, sosyalizmin (kendince) gereği gibi uygulanmamasına karşıydı ve daha da aksi(!) olanı, yazarın sosyalizmden yana bu tutumunu yıkılıştan –yani iki Almanya'nın birleştirilişinden– sonra da inatla sürdürmesiydi. Nitekim bu kitabında yazar, kapitalist Batının, kuşkusuz özellikle de Federal Almanya'nın, ikiyüzlülüklerini, yalanlarını kanıtlarıyla bir bir sergileyip maskesini içeriden düşürmekte, kapitalizmin “demokrasi”, “insan hakları” vb. temel iddialarındaki sahtelikleri somut ve şaşırtıcı örneklerle açığa dökmektedir. (Kitabın bu önemli işlevinin yanında, yazarın kimi görüşlerini –örneğin Stalin dönemine ilişkin bazı ezberlenmiş katı önyargılar gibi– eleştirerek geçebiliriz diye düşünüyorum.)

Kitabın orijinal adı, B. Brecht'in ünlü "Dayanışma Şarkısı"nın nakaratından kinayedir. Nakarat, şu iki dizeyle biter: "*Vorwärts, nie vergessen / Solidarität!*" ("İleri, asla unutma / Dayanışmayı!") Yazar, buradaki "vorwärts" ("ileri") yerine "westwärts" ("batıya") sözcüğünü koyarak "Batı" yapışkanlığının ve takıntısının sonuçlarına ironik bir gönderme yapıyor. Bu ayrıntı bilinmeksizin kitabın adını "Batıya ve Unutma" diye çevirmek, anlaşılmaz olurdu herhalde. Dolayısıyla yakın anlamını vermek için *Batı Diye Diye* şeklinde çevirmeyi yeğledim.

Bir de çok yakın zamanda gelen ve bu kitabın savlarını doğrulayan iki küçük haberi ekleyerek önsözü noktalamak istiyorum. İlki, Wolf Biermann ile ilgili. Biermann'ın çelişkili kişiliğini ve Batının onu nasıl kullandığını, buna karşılık sırf onu desteklemek uğruna bu kitabın yazarı da dahil, Demokratik Almanya'da girişilen çabaları, yeri geldiğinde zaten okuyacaksınız. (Ama sonradan Biermann'ın Sol Parti PDS'e ilişkin Gysi'ye karşı açtığı polemik nedeniyle, Avusturyalı yontucu Hrdlika'nın onu Batıya yağcılıkla ve "*utanmaz oportünist, kış yalayıcı*", diye suçladığını da okuyacaksınız.) İşte geçtiğimiz Kasım ayında gelen şu haber de Hrdlika'yı ilginç biçimde doğrulamakta:

"15 Kasım 2006, 22:20. Berlin (dpa):

- *Federal Almanya Devlet Başkanı Horst Köhler, şarkı bestecisi Wolf Biermann'a 70. doğum gününde 'Federal Hizmet Haçı' ödülü verdi. ... Biermann, teşekkür konuşmasında, 'Federal Hizmet Haçı' ödülünü, Demokratik Almanya'da cesurca direnmiş tüm kadın ve erkeklerin ödüllendirilmesi olarak gördüğünü söyledi.*"

Öte yandan, çok daha önemli olarak, Federal Alman Parlamentosunun Kasım sonunda çıkardığı bir yasa, bu kitabın yazarının kaygılarının bir kehanet olmadığını kanıtlıyor. Federal Almanya'da nazizm kalıntıları, yasalarla da neredeyse özenle korunurken, birleşme sonrasında eski Demokratik Almanya yurttaşlarının, Demokratik Almanya zamanındaki Devlet Güvenlik Bakanlığı (Stasi) veya Sosyalist Birlik Partisi ile ilişki iddialarıyla her an suçlanma tehdit ve tehlikesi altında yaşadıkları belirtilmekte. Örneğin bir bölümde yazar şöyle diyor:

“Ama IM’ler (Devlet Güvenliği’ne gayri resmi hizmeti geçmiş olanlar, YO.), *affedici zaman aşımı şansına hiç sahip olmaksızın yaşıyorlar. Uyum sağlamamış olanların, sırf ihtiyaca göre, otuz yıla kadar geride kalmış banallikler nedeniyle kamuoyu önünde habire nasıl tokatlandıkları, yeterince ibret verici zaten. Oysa ‘ölüm sonrası kişilik hakları’nın onlara ölümden otuz yıl sonraya kadar her şeyin saklı tutulmasını garantilediği Batı Almanlar, kaygısızca ve sırtarak arkalarına yaslanıyorlar. Bu arada da Elbe’nin öte yakasındaki (yani Doğudaki, YO.) kız ve erkek kardeşlerinin nasıl camdan insanlar haline getirildiklerini tam bir umursamazlıkla seyrettiler. Bugün o Doğululardan kamuya mal olmuş herkes, kendisine ait ‘kurban dosyası’na herhangi birinin girip en özel yaşam ayrıntılarını ele geçirerek canlarının istediği gibi alıntılatabileceklerini hesaba katmak zorundadır.*

Ama sorun yalnızca Stasi dosyaları ve birkaç ileri gelenden ibaret değil ki. Tüm dosyalara girilebilmekte: Parti dosyaları, sendika dosyaları, ilçe yönetimlerinin ve üniversitelerin, birliklerin ve akademilerin, işletmelerin ve okul idarelerinin, hepsinin tüm dosya ve evrakları açık. Her gazeteci bugün, anne Müller’in veya oğul Schmidt’in 27 yıl önce söz konusu acil çağrıyla gittiği Potsdam ilçe eğitim komisyonunda nasıl davrandığına dair evrakı elde edebiliyor... herhangi bir anda herhangi bir şey bulunabilir.

Bu dosyalar bir kez açılmış oldukları için artık kapatılamazlar elbette. Ne var ki kişiliğin korunmasının yasal düzenlemeyle iyileştirilmesi için sık sık yeterli talepler dile getirildi, hiçbir şey yapılmadı. Demokratik Almanya yurttaşlarının yüzde 98’i Stasi için hiçbir şey yapmadığı halde bugün onların hemen hemen yarısı, Gauck idaresi’nin (Gauck: 1997’de Stasi Belgeleri yetkilisi, YO.) önünde büyük kuşku altında bulunuyorlar.”

Şimdi de on yıl sonra çıkan “uzatma” yasasına ilişkin iki kısa haber:

“30 Kasım 2006, 20:47, Berlin (dpa):

- Gelecek beş yıl içinde siyaset ve yönetim alanlarındaki üst düzey elemanlar, geçmişlerindeki Stasi ilintisi yönünden denetlenebi-

leceklerini hesaba katmak zorundalar. Parlamento böylece ikinci adımda Stasi belgeleri yasasının yenilenmesine yeşil ışık yaktı. Stasi belgeleri idaresinin bugüne kadarki denetim uygulaması on beş yıl sonra 21 Kasım'da sona eriyordu.”

“30 Kasım 2006, 21:48, Berlin (dpa):

- Kamu kesiminde yönetici olarak çalışanlar, geçmişlerinde Demokratik Almanya'daki Stasi ile ilintileri açısından, önümüzdeki beş yıl içinde de denetimden geçebilecekler. Bundestag (Federal Alman Parlamentosu), Stasi denetiminin uzatılmasını büyük bir çoğunlukla kabul etti. Stasi belgelerine ilişkin federal yetkili Marianne Birthler bu gelişme için: ‘başarılı bir yeni yasa’ nitelemesini yaptı.”

Bu yasaya yalnızca Sol Parti'nin karşı oy verdiği belirtilmekte. Okuyucuların, kitaptaki ilgili noktalara geldiklerinde eklediğim bu haberleri de birer dipnot olarak değerlendireceklerini düşünüyorum ve yazar Daniela Dahn'ın getirdiği bilgilerin, günümüz tartışmalarına katkı sağlayacağını umuyorum.

Ülkemiz nasıl yıllardır kaptrırıldığı sosyalizm düşmanlığının acısını çekmekteyse ve gittikçe daha da felaketli biçimde çekecekse, tüm insanlık da komünizm düşmanlığı aptallığının cezasını, yok olarak çekme tehlikesiyle burun buruna bugün. Çünkü kapitalizm asla “kendi içine” çökmekle kalmayacak; eğer insanlık caydırıcı önlemleri vakitlice almayı başaramazsa, örneğin yalnız ABD emperyalizminin –yıkılışı bir yana– zayıflatılmasının bile tüm insanlığı nasıl pervasızca felakete sürükleyeceğinin işaretleri daha şimdiden görülmekte. Bu, elbette gerçeği görmek isteyenler için geçerli. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Brecht, 15.8.1944'te *Çalışma Günlüğü*'ne, nazizm ile kapitalizmin iç içeliğini özetleyen şu notu düşmüştü: “Almanya hâlâ savaşıyor, çünkü egemen sınıf hâlâ egemen”. Ve altmış dört yıl sonra bir ABD'li barış mücadelecisi anne Cindy Sheehan, aynı bağlantıyı ABD için şu sözlerle dile getirmekte: “ABD'de düzen savaş üzerine kurulu. İtalyan diktatör benito Mussolini'nin dediği gibi ‘faşizm, devlet ve şirket gücünün birleşmesidir’. ABD'de bugün faşizm egemen.” (Cumhuriyet gazetesindeki söyleşisinden, 28 Şubat 2007. Son cümlemin altını ben çizdim.)

Öte yandan, sosyalist ülkelerin insanlığa kazandırdığı koskoca bir kültür mirasının nasıl yok sayılmaya çalışıldığı da fark ediliyor bu kitabın satırlarında. Hatta, yok sayılmak ne söz, sırf bundan dolayı düpedüz suçlu sayılmak da var ve bu saldırı, nazizm ve faşizm geçmişinin “anlayışla karşılanarak” korumaya alındığı bir “özgürlük” ve “demokrasi” şamatası altında yapılmakta.

Kısacası, Daniela Dahn’ın çok önemli “bilinmeyenler”i gözler önüne seren bu kitabını, günümüz tartışmalarına ışık tutacağı umuduyla siz değerli okurlara sunuyorum.

Yılmaz Onay

HARİKA YENİ DURUMA KARŞI DOĞU İNADI

Giriş Diyalogu

Yayınevim soruyor: *Pek çok yeni federal yurttaşın hoşnutsuzluğu üstüne, yani “Doğu inadı” üstüne bir kitap yazmak istemez misiniz?* İyi de, bu “Doğu inadı” ne ola ki, hiç bilmiyorum. Benim durumum iyi, inatçı da değilim.

İnat, aslında ilk bakışta kesin sempatik bir şeydir. Çünkü her zaman bir karşı koyma isteğinin tepkisidir. Dayatmaya, başkasının buyruğuna, boyunduruğa karşı dikkafalıdır.

Dostça mı söylüyorsunuz bunu? İlginç doğrusu. Ben daha ziyade, tepkisinde ölçülü davranamayan inatçı bir çocukla bağlantı kuruyorum. Kaldı ki “inatçı” diye, son yılında da filiz vermemiş olan iki yıllık kültür bitkisine deniyor.

Konunun çekici çift anlamlılığı da burada yatıyor ya zaten. Bu inadı biz elbette, geçmişin hesabını görme işini bloke eden, geçmişte olanları nostalji ile güzelleştiren ve böylece merakı ve açıklığı engelleyen bir aldatma manevrası olarak da algılıyoruz.

Bizim Doğuda “hesap görme” işimizin, sizin Batıda yapmanız gerekenlerden daha fazla olduğuna ve bu konuda sizin daha açık davrandığınıza gerçekten inanıyor musunuz? diye soruyorum, biraz da inatla olmuş oluyor elbet.

Çıkış noktamız bu, en azından.

Göz ardı edilenlerin toplamı her iki yanda da aynı gibi geliyor bana.

Demek her iki yanda suçların toplamı da aynı oluyor, öyle mi yani?

Kim bilir?

Kanıtınızı merak ederdik doğrusu.

Zaten yıkılmış olan bir sistemle sürekli mücadele edenlerden olma merakım yok. Geçmişin yaşamsal yalanlarıyla vedalaşmak, yeni yalanlara varmakla paralel yürüyor. Nasıl efsaneler uydurulduğunu etimizle kemiğimizle yaşamaktayız ve güvence verilen de bir anda efsane oluveriyor; bu pek üretken. Ve insanı inatçı yapıyor.

Biz, sizin inatçı olmadığınızı düşünüyoruz.

Ben ne bileyim yani şimdi?

İleriye bakışınız ilgilendiriyor bizi. Ama buna karşın günümüzden geçmişe bakmanın bilgisiyle siz de kendinizi Doğu inadına hapsetiyorsunuz.

Bilgi derken neyi kastediyorsunuz? Bu duruma pek uyan bir karikatür var: Küçük bir seki üstündeki parmaklıklarda bol madalyalı yüksek makam sahipleri durmakta. Yanlarında bir mızraklı süvari. Hep birlikte, idamlık günahkâr gömleğiyle odun yığını üstündeki bir direğe bağlanmış bir adama bakmaktalar. Adamın önüne oturmuş cüppeli bir yargıç, tam kibriti çakıp şunları söyler: “Evet, şimdi birbirimize özgeçmişlerimizi anlatabiliriz.”

Biz sizden karikatür beklemiyoruz.

Yazık. Çünkü Doğuda oyunun kuralları şöyle kabul edilmiyor mu: Biz, sanıkları çıkarıyoruz, sizse yargıçları. Ve sanıklar, diz çöküp hatalarını, suçlarını ve utançlarını itiraf etmekten başka bir moral defne dalı kazanamazlar. Bunlar, geçmişi anımsama yükümlülüğünün taşıdığı moda renklerdir. Böylece sonunda başarısızlığın itirafı da itiraf edilmemesi de sorun olmuş durumda.

Önyargılarla dolu cangıl içinde, anlamının geçidini bulabilmek için açık seçik ayrımlara ihtiyaç var.

İyi ama benim elimden özellikle de bu alındı. Tam rejim değişimi sırasında, açığa çıkarmaktan ve hesap görmekten daha büyük bir ihtiyaç söz konusu edilmiyordu. Hatta bunlar, uğursuz bir biçimde, geleceğe dönük tasarımlar üstüne düşünmekten de acil

sayıldı. Harika yeni durum, her çeşit alternatif girişimin alaya alınmasını kesinlemek için Alman Demokratik Cumhuriyeti'ni etiyile kemiğiyle yakılmak üzere odun yığınının üstüne fırlatınca, durum tersine döndü. O hödüklük yığından kurtulmak isteyince de, sanığın kendini savunması ve savcuyu suçlaması, yaşamsal bir zorunluluk oldu.

Karşılıklı olarak birbirini şeytan görmek, yakınlaşmayı zorlaştırıyor. Bundan kaçınılamaz mı?

Batılıları da şeytanın çarptığı, gözümünden kaçmış demek ki, ben şeytanların hep bizim tepemizde zıpladığını sanıyordum. Her neyse, eleştiriden ve yeni bakışlardan böylesine kaçınmanın altında, özellikle çok eğlenceli bir Batı inadı görüyorum ben.

Her seferinde başkasını da ille kendi ölçütleriyle değerlendiren ve dolayısıyla neyin değerlendirildiğini de bilemez olan bu çağdaş lekesiz bilgi dramı, bu skandal türü yargı çılgınlığı değil mi işte?

Çılgınlığı duyuyorum elbet, ne var ki, bende bu haksızlık baskısı pek yok galiba. Ama kendi ölçütlerim vazgeçilmez biçimde kalıcıdır. Başka her şey, beyin yıkamadır. Doğuyla Batı arasındaki temel anlaşmazlık besbelli şu ki: Batı, son olanağına dek verdiği görüşünde, Doğu ise, elinde avucunda ne varsa sonuna dek aldığı görüşünde.

Alınacak pek bir şey de yoktu aslına bakılırsa. Masraf var kazanç yok yani.

Dehşet var ganimet yok, öyle mi? Yine de halk mülkiyetinin, yani işletmelerin ve arazinin yüzde 95'i, sayısız gayrimenkul, oteller ve şatolar Batılı ellere geçti. Tazminatsız el koyma, ki çoğuna bir teşekkür bile edilmemiştir.

Doğulu ellere geçmiş olan bir şey de var herhalde: Batı D-Mark'ı.

Ve artık kimse kaybetmek istemese de , bir anda fark ediyoruz ki, özel mülkiyetin, veraset ve vergi meselelerinin, yani paranın her şey olmasının büyük ölçüde yok oluşu, Doğu mentalitesini kalıcı biçimde ve hiç de zarar vermeksizin belirlemiştir. Paranın ikinci dereceye düşmesi deneyimimizdir bizim sermayemiz. Sizin gerçek sermayenizle karşılaştırmanın hesabı biraz zor kuşkusuz.

Hesaplamak hep bir çeşit üstünden atma biçimidir. Herkes kendine bakarak açıklasa bunu?

Özellikle pazar ekonomisinde, borçlarla eldekiler sürekli mahsup edilir, saldırıya geçmenin tek şansı budur. Ayrıcalık isteyenin, günün koşullarında göreceli davranabilmesi de gerekir. Her yeni toplum, eskisiyle klişeler içinde vedalaşır. Geriye, verilmiş açıklar kalır.

Neyiniz eksik ki sizin sahi?

Sizde olmayan bir eksliğimiz var bizim. Ben senin görmediğini görüyorum.

Ve biz sizin bilmek istemediğinizi biliyoruz. Asıl konu bu. Ve bu nedenle size, bir kitapta Doğu inadının bir çeşit arkeolojisini yapabilir misiniz, diye soruyoruz.

Bu çok özel inat o kadar da eski zaman işi değil tabii ki. Tarih öncesi katmanların üstünde, dünün karı ve bugünün tozu var: kazılar, epizodik ya da analitik olsun, kişisel ya da temel olsun, ironik ya da polemik olsun, çok şeyi saklıyor olmalı. Kimi buluntular –o da belki– salt Batılı okur için, ötekilerse salt Doğulu okur için çok şey içerir. Bu fasılda provokasyonlar ve friksiyonlar kaçınılmazdır.

Batılı modernlerde uyumsuz kırılmalar sorun olmaz - devam.

Eğersizidoğruanladıysam, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin (kısıltılmış şekliyle ADC'nin) bir açıklanışını değil, baskı altında-ki ADC yaşantılarından sonra Federal Almanya numaralı büyük özgürlüğe kavuşup da nasıl hâlâ bu kadar rahatsızlık duyulabiliyor, bu olgunun açıklanmasını istiyorsunuz.

Aşağı yukarı bu. Eski deneyimleri yenileriyle ölçmek. O zaman belki, iddiaya göre belli bir kayıp duygusunun nasıl oluşabildiği, akla yakın biçimde önden hesaplanabilir.

Ama bunu hissettirebilmek için biraz kadir bilmez bir denemeye girişmem gerek: Tam ihtiyaç duyan herkes tanınmaz hale getirilmiş bir Alman Demokratik Cumhuriyeti tablosuna kendini uyarlamışken, o uyum sarsılacak. Geçmişteki bazı güzellikleri tekrar tanımır hale getirmek için bu kutsallaştırılmış gülünç tablonun üstünden büyük perdesinin kalkması, dehşet verici vizyonların

gerçeğinin somutlanması demektir bu. Konu, beni özellikle günün eğiliminin tam karşısı olarak, ADC'nin mütevazı avantajlarına ve Federal Almanya'nın yol açtığı hiç de mütevazı olmayan zararlara yoğunlaşmaya zorlamakta. Sonra bu yüzden beni suçlamazsınız değil mi?

Buna söz veremeyiz.

İnat ısmarlayana inat gelir, saldırgan bir kitaba gerçekten hazır mısınız?

En azından bizi uyarmış oldunuz.